

PAPER DETAILS

TITLE: Henning Mankell'in Ölümlün Karanlık Yüzü Adli Romanında Yabancı Olarak Öteki

AUTHORS: Umut ERDOĞAN

PAGES: 144-169

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2788634>

Henning Mankell'in *Ölümün Karanlık Yüzü* Adlı Romanında Yabancı Olarak Öteki

Umut ERDOĞAN¹

Öz

Bauman'a göre yabancı ne düşman ne de dosttur. Üçüncü bir kategori olarak ötekileştirilen yabancı, bilinmeyen ve tekinsiz öteki olarak diğerleri tarafından bir hedef haline getirilir. İstenmeyen ve toplumdan uzaklaştırılması gereken yabancı, toplum düzeni için bir tehdit olarak algılanır. Bu çalışma, yabancının ötekileştirilmesini Henning Mankell'in *Ölümün Karanlık Yüzü* adlı romanında, göçmenlerin yabancı öteki olarak sunulmasına dair bir okuma sunmaktadır. İsveç'in yoğun göç aldığı, öte yandan yabancı karşıtlığının da arttığı bir dönemde yazılan roman, yabancı kategorisinin inşasına dair bir kurgu sunmaktadır. Biz ve öteki bağlamında toplumdan ayrıştırılan yabancı, romanda göçmenlere bakış üzerinden değerlendirilmektedir. Bu nedenle çalışma kapsamında seçilen romanda ötekileştirilen yabancı, çalışmada Bauman'ın yabancı olgusu üzerine görüşleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler

Henning Mankell
Bauman
öteki
yabancı
ötekileştirme
göç

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 22.11.2022

Kabul Tarihi: 21.02.2023

Doi:

10.20304/humanitas.1208641

The Other as a Stranger in Henning Mankell's Novel *Ölümün Karanlık Yüzü*

Abstract

According to Bauman, a stranger is neither an enemy nor a friend. The stranger is marginalized as a third category, the stranger is unwanted; perceived as a threat to the social order. This study presents a reading of the alienation of the foreigner in Henning Mankell's novel, *Ölümün Karanlık Yüzü*, about the presentation of immigrants as the foreign other. The novel, which was written in a period when Sweden received intense immigration and on the other hand, increased xenophobia, presents a fiction about the construction of the foreign category. The stranger, who is separated from society in the context of us and the other, is evaluated through the perspective of immigrants in the novel. For this reason, the foreigner who is marginalized in the novel chosen within the scope of the study is evaluated within the framework of Bauman's views on the phenomenon of foreigner.

Keywords

Henning Mankell
Bauman
the other
stranger
marginalization
immigration

About Article

Received: 22.11.2022

Accepted: 21.02.2023

Doi:

10.20304/humanitas.1208641

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara/Türkiye, erdogan.e.umut@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5856-3725

Giriş

Modernleşmeyle birlikte nüfus içindeki hareketlilik yoğun biçimde gerçekleşmektedir. Öncelikle köyden kente göçle başlayan süreç, zamanla okyanus ve kıta aşırı hale gelerek, yeni ülkelerdeki iş fırsatlarına doğru ilerlemeye başlamış, aynı zamanda iş imkânları peşinden ülkeler içindeki şehirlerarası hareketlenme de artmıştır (Taylor, 2011, s. 32). Ancak göç nedenleri yalnızca iş fırsatlarıyla sınırlı kalmamış, savaşlardan, doğal nedenlerden, siyasi değişimler gibi nedenler yüzünden de insanlar başka ülkelere göç etmeye başlamıştır. Bu hareketlilik içinde Avrupa, yoğun göç akışıyla karşılaşmaktadır.

7 Şubat 1992'de Maastricht Anlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Birliği adını alarak daha da genişlemiştir. Avrupa Birliği'nin üye sayılarının artmasıyla, Avrupa'nın gelişmişlik düzeyinde farklılık gösteren ülkeleri de birliğe dâhil olmuştur. Sınırların kalktığı bir Avrupa yaratma amaçları ise göç hareketlerini artırmıştır. Avrupa'nın batısı, doğusundan daha fazla göç almaya başlamıştır. Batı Avrupa'da bu nedenle yasadışı göçe yönelik endişeler artmış, sonunda göçmenleri kontrol etmek, azaltmak ya da durdurmak amacıyla ülkeler girişimlerde bulunmuşlardır (Ritzer, 2011, s. 325). 1990'ların başında mülteci ve sığınmacı sayısı Avrupa'da büyük dalgalar halinde artmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Yugoslavya'nın dağılması, Bosna Savaşı gibi etkenlerle bu bölgelerdeki göç hareketleri artmıştır (Wallace ve Stola, 2001, s. 27).

Yaşanan göç dalgası içinde İsveç, uzun süreler boyunca çok sayıda mülteciyi açıklık politikası güderek kendi geçmişiyle birleştirmeye yönelmiş bir Avrupa ülkesidir (d'Haenens ve Joris, 2020, s. 444). Sanayileşmenin artmasıyla birlikte dünyada yükselen göç dalgası içinde İsveç, 1800'lerin sonunda ve 1900'lerin başında aldığı göçlerle ve sonrasında Birinci Dünya Savaşı ardından aldığı işçi göçleriyle bir göç ülkesine dönüşmüştür. Güney Afrika'dan Finlandiya'ya dek birçok farklı ülkeden işçiler için fırsatlar merkezine dönüşen ülke, o dönemde göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri nedeniyle bir bütünleşme politikası oluşturmamıştır. 1960'lardan sonra kalıcı biçimde ülkeye işçi göçlerinin olmasıyla ise durum değişmiş, İsveç'in göçmenleri çokkültürcü biçimde nüfusa nasıl dâhil edebileceği sorunu doğmuştur. 1970 sonrasında dünyadaki siyasi değişimler nedeniyle işçi olmayanların da ülkeye göçmesiyle göçmen sayısı artmış, İsveç 1975'te entegrasyon politikasını devreye sokmuştur. 1980'lere gelindiğinde göç hareketlerinin artmasıyla beraber milliyetçi hareketlerde de bir artış yaşanmış, bu dönemde göçmenleri koruma adımları atıldığı kadar İsveç demokrasisi çerçevesinde onları dâhil etme stratejileri de izlenmeye başlanmıştır. İsveç'in 1990'larda Avrupa Birliği'ne katılması sonrasında ise Schengen üyesi olmasıyla

birlikte İsveç'e göç kolaylaşmış, dünyanın birçok ülkesinden göçmen ülkeye gelmiştir. Kalıcı olarak yerleşme amacıyla gerçekleşen bu göçler neticesinde Lüksemburg, Afganistan, Somali ve Kosova'dan gelen göçmenler sayıca ilk sıralara yerleşmiştir (Beckley, Kardell ve Sarnecki, 2015, s. 42-44). Bu bağlamda İsveç dünyadaki göç akışında önemli bir merkez haline gelmiş, dolayısıyla ülkenin kültürel yapısı içinde farklı toplumlar karşılaşır olmuştur. Öte yandan göçler, göçmenler için olduğu kadar göç edilen ülkedeki yerli vatandaşlar için de yeni süreçleri beraberinde getirmiştir. Gündelik yaşamda "yabancı" ile karşılaşmaya başlayan vatandaşlar arasında yabancıya duyulan korku ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda Ritzer, Kuzey'de yasadışı göçmenlerden duyulan korkuyu, farklı kültürlerden gelen insanlarla gündelik yaşam içinde artan etkileşimler bağlamında değerlendirmektedir. Farklı kültürlerden gelen insanlar, gittikleri ülkedeki kültüre uyum sağlamak zorlanma yaşamakta ya da uyum sağlamayı istememektedir. Öte yandan, yabancı bir kültürden gelen insanların kendi kültürlerine uyum sağlamasını yerli olan insanlar da kimi zaman istemeyebilmektedir (Ritzer, 2011, s. 330).

"Ben ve öteki" olarak inşa edilen ayrımlar da bu çerçevede değerlendirildiğinde, göçmenlere ya da yabancı olgusuna bakışta belirginleşerek, yaşanan gerilimin toplumsal yansımaları sunar hale gelmektedir. Zira sınıflandırma, bir dâhil etme ve dışlama stratejisi olarak dünyayı ikiye ayırmaktadır: Yapılan adlandırmaya uyanlar ve uymayanlar. Yalnızca belirli varlıkların dâhil edildiği kategorilerin inşası, dışarda kalanların ötekileştirildiği bir şiddet eylemine dönüşmektedir. Sınıflandırma gücünü elinde tutanlar, kategorilere dâhil edilecekleri ya da dışlanacakları da belirlemektedir. Bu durum, sınıflandırma eyleminde belirli kategoriler altına yerleştirilenlerin, dâhil edildikleri kategorileri uymakta isteksiz olması, yanlış tanımlamalar yapılması ya da aşırı anlamlar yüklenmesi sonucunda bir zor kullanmaya dönüşmektedir (Bauman, 2003b, s. 11-12). "Yabancı" sınıflandırması da bu bağlamda bir dâhil etme ve dışlama stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın konusu bu bağlamda, Henning Mankell'in *Ölümün Karanlık Yüzü*² adlı romanındaki "yabancı" olgusu üzerinden "biz ve öteki" ayrımını irdelemektedir. Bu kapsamda, Bauman'ın yabancı olgusu üzerine görüşlerinden yola çıkılarak bir okuma gerçekleştirilmiştir. Avrupa'nın 1990'ların başında yaşadığı değişimlerin etkisiyle gerçekleşen göçle İsveç'in karşılaştığı sorunları dâhil eden bir kurgu olarak, yabancı sunumunun sosyolojik bir analize imkân vermesi nedeniyle çalışma kapsamında bu roman

² Roman, ilk olarak *Mördare Utan Ansikte* adıyla 1991 yılında İsveççe olarak yayınlanmıştır.

seçilmiştir. Çalışmanın amacı, ötekileştirmeyi *Ölümün Karanlık Yüzü* adlı romanındaki yabancı olgusu üzerinden ele alarak, yabancı konumu üzerine inşa edilen ötekiliği, Bauman'ın yabancı olgusunu ele alışı çerçevesinde bir okuma yapmaktır.

Benlik ve biz-öteki ayrımı.

Geleneksel felsefede benlik, özerk ve insan ilişkilerinde önceden verili biçimde kabul edilmektedir (Noteboom, 2012, s. 164). Bireyin temel benlik duygusu, bireyin kendi kişiliğiyle ilişkili olarak kurduğu duygudur. Kendi benliğine dair hangi ayırt edici fiziksel ve psikolojik özelliklerin benimsendiğini de içermektedir. Nadiren değişen temel benlik duygusu, zaman içinde değişen ortamlara rağmen bir devamlılık duygusu sağlayarak bireyin benliğine dair yıkıcı etkenlere karşı da bir koruma sağlamaktadır (Kinnon ve Heise, 2010, s. 116). Benlik, aynı zamanda öteki ile bir ilişki içindedir. Benliğin kendi olabilmesi için gereken kapasite, ötekinin katılımına muhtaç olduğu için benlik ve öteki arasındaki etkileşim, karşılıklı bir bağımlılığı da yansıtmaktadır. Kişi, ötekilerin var olma biçimini reddederken ya da onlarla etkileşimini keserken bile kimliğinin oluşum sürecini aslında devam ettirmektedir. Biz-öteki karşıtlığı, “biz onlardan farklıyız” gibi ifadeler özbilinç-dışından açığa çıkarak özbilinçli biçimde yapılan tanımlamalara dönüşmektedir. Ötekinin reddedilmesinde bile, öteki, bireyin kendisini tanımlamada kullandığı bir “nesne” olarak varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla benlikler, kendilerini ayırtırmak için ötekiye muhtaçtır (Fay, 2005, s. 63-73).

Mead ise benliğin oluşmasını bireyin başkalarının davranışlarına yanıt verme yeteneğine bağlı bir süreç olarak ele almaktadır. Böylece her bireyin kendi toplumunu anlaması, ona değer vermesi ve farklı kültür ya da toplumlara karşı takdir yeteneğini kazanması mümkün olmaktadır. Benlik ve öteki ayrımı, bu nedenle gündelik hayata dair ortak bir dil yaratmanın aracı olmaktadır (Deegan, 2008, s. 20). Foucault ise ötekinin inşasını Orta Çağ ve Rönesans'taki deliler üzerinden irdelemektedir. Ötekileştirilen delinin şehirde varlığını sürdürmesine izin verilmiştir. Ancak evlenmesi, oyunlara dâhil olması yasaklanmıştır. Bakımı diğerlerince üstlenilen deliler, öteki olarak tehlikeli, zararlı olarak görülmüş şehrin dışında yapılan evlerde yaşamıştır. Yani, kapatılmıştır (Foucault, 2011, s. 82-83). Foucault, deliliğin tarihini incelerken bunu aynı zamanda “başka”nın tarihi olarak ifade etmektedir. “Aynı”nın tarihi karşısındaki “başka”nın tarihi, ötekinin tarihidir. Yaşadığı kültüre yabancı, tehlikeli olduğu için toplumdan dışlanmış, kapatılmış bir öteki vardır. Aynı olanlarla etkileşim halinde olan öteki, farklılıkların vurgulanmasıyla oluşturulmuştur (Foucault, 2001, s. 24). Ayna metaforunu kullanan Foucault, aynanın iki kipliğine dikkat çekerek öteki olan başkanın inşasına dair iki kavramı ortaya atmaktadır; ayna metaforu

bağlamında bu kavramlar “yakın” ve “uzak” kavramlarıdır. Burada olan, benliğin kendisine hileli bir bakışıdır (Foucault, 2014, s. 43-44).

Bauman’a göre ise modern toplumlarda birey kapalı, yalıtılmış ve yalnız kalmıştır. Diğerleriyle olan fiziksel mesafe az olmasına karşılık aslında diğer insanlarla arasında sonsuz bir uzaklık söz konusudur. Birey, modern toplumda “ötekiler” arasında kalmıştır; toplumsal uzam dönüştürülmüştür. Bireyler, aralarında hiçbir ahlaki yakınlığın olmadığı kamusal alanlarda yaşamaya başlamıştır. Yakınlık, mahremiyete ve ahlâka ait bir alan dönüştürülmüş, mesafe ise yalnızca yabancılaşılmaya ve yasaya ait kalmıştır. Bu nedenle bireylerin benliği, öteki ile arasındaki mesafeye göre inşa edilmiştir. Dolayısıyla bireyin yasal tanımı, bireyi ötekiyle olan mesafesinin yansıdığı haklar üzerinden tanımlanmaya başlanmış, bu haklarda da ayırım ve fark öne çıkmıştır. Bireyin modern toplumdaki tanımı, öteki ile arasındaki mesafenin korunmasıyla kurulmuştur. Bireyin konumu dışında kalan öteki, modern toplumda benliğin dışında, belirsiz, tehlikeli ilan edilerek dışlanmıştır (Bauman, 2011, s. 107-108).

Öteki olarak yabancı.

Simmel “yabancı” kavramı ile toplum içinde azınlıkta kalmış olanları tanımlamaktadır. Yabancıların varlığı, dinamik bir ilişkinin varlığının da göstergesidir. Toplumsal değişim süreçlerinde rol oynayan yabancı, farklı oluşuyla yerli olan, yabancı olmayan için de farklı yaşam tarzlarına dair somut bir göstergeye dönüşmektedir (Helle, 2009, s. 10). Yabancı, gezginden farklı olarak gelip geçici değildir; artık gelip kalmış olan kişidir. Belirli bir mekân içinde sabitlenmiş olan yabancıların konumu tamamen farkı üzerine kurulmaktadır. Mekân, ona ait değildir ancak o, orada yaşamaktadır. Parçası olmadığı ve onun bir parçası olmayan nitelikler, mekâna sahip olanlar tarafından ona yüklenmektedir (Simmel, 2009, s. 149). Simmel, ötekilerin farkındalığının şehirli insanların kafasında oluşan bir olgu olduğunu düşünmektedir. Şehirli insan, bir korunma stratejisi olarak kendisine rasyonel bir maske takmaktadır. Bu maske, şehirli insanın yabancıyı gördüğündeki hislerini gizlemektedir. Ötekinin varlığını gören modern şehirli birey, takındığı maske ile onları görüyor olsa bile etkileşime girmemektedir (Sennett, 2012, s. 55). Yabancı karşısında yabancı olmayan ise ortak bir kimliği paylaşan bir gruba dâhildir. Günümüzde kendisini yaşadığı ülke bağlamında bir kimliğe ait gören sosyo-politik eğilimlerin varlığı çerçevesinde değerlendirildiğinde yabancı olan öteki, bahsedilen kimliğin dışında kalıp karalanma eğilimi gösterilen grup olarak var olmaktadır (Wieland-Burston, 2020, s. 14).

Biz ve öteki kimliklerinin belirginleştirilmesi ve içselleştirilmesi bağlamında ele alındığında kimlik, toplumsal yapı içinde sınıflandırıcı bir güce de sahiptir. Dolayısıyla

Bauman için kimlik, tabakalaşmada etkili bir unsurdur. Ayrım ve fark yaratan yönüyle kimlik, birey tarafından rızayla oluşturulmakta, terk edilmekte ya da bireye tercih hakkı tanınmadan diğerleri tarafından bireye yüklenmektedir. İki farklı kutbu temsil eden bu ayrım, bir yana kimliklerinden ayırıştırılarak yeni kimlikler verilmiş kalabalıkları öte yanda ise tercih hakkını koruyabilenleri koymaktadır. Bireylere yüklenen kimlikler, o kimliğin yükünü alanların zoruna da gitse, tek tipleştirici ya da aşağılayıcı olsa da birer damga halini alarak bireyin onu söküp atmasına izin vermemektedir (Bauman, 2017, s. 51).

Yabancılar ise Bauman'a göre modern bir icat değildir; ama bireylerin uzun süre boyunca ya da daima yabancı olarak kalması, moderniteyle ilgilidir (Bauman, 2003a, s. 7). Postmodern dünyada insanların yaşam alanı özgürlükle gelen fırsatlar ve tehditlerle şekillenmektedir. Ancak bu yaşam alanındaki her iki unsur da ortadan kaldırılamaz; yoksullar, istenmeyenler toplumdan izole edildiğinde, istenilen kimliklerle bir düzen kurulduğunda bile çözülemeyecek bir sorun olarak yabancı hâlâ orada durmaktadır. Zira postmodern yaşam alanlarında da modern yaşamdaki gibi hemen herkes aslında birbirine yabancısıdır. Fakat yabancı, modern dönemde iktidar tarafından açıkça tanımlanmış ve belirli bir kategori altına yerleştirilmiş olduğundan, yabancıya bilgisi açıktır. Postmodern dönemde ise, modern dönemden farklı olarak yabancıya tanımlı kesin sınırlarla belirlenmediği için ortada bir muğlaklık söz konusu olmaktadır. Yabancı, artık sürekli bir sorun haline gelmiştir. Kim oldukları açıkça belirlenemeyen yabancıya bireyler nasıl davranmaları ya da ne hissetmeleri gerektiği konusunda bir net bilgiye sahip değildir. Bilişsel, ahlaki ve estetik bir meydan okumaya dönüşen yabancıya varlığı, onu ne tanıdık ne tanıdık bir düşman ne de komşu haline dönüştürmektedir (Smith, 1999, s. 161-162). Bu bağlamda Bauman, yabancı olgusunu ele alırken, dostlar ya da düşmanlardan farklı olan bir ötekilik durumuna işaret etmektedir. Bu nedenle yabancı, Bauman'a göre yalnızca olumsuz değil, aynı zamanda muğlak bir kategoridir (Beilharz, 2000, s. 108).

Bauman için dostlar ve düşmanlar, bir de yabancılar vardır; dostlar ve düşmanlar, içeriden ve dışarıdan olarak çalışmaktadır. Ancak yabancıya konumu, üçüncü bir konum olan sınır konumudur (Beilharz, 2000, s. 109). Bauman'a göre dostlar ve düşmanlar birbirlerine karşıt konumdadır. Dost, düşman olmayan anlamına gelirken düşman da dost olmayan anlamını taşımaktadır. Bu içeri-dışarı karşıtlığı, bir ötekileştirme stratejisi olarak işlemektedir. Dışarı, içeri olarak işaret edilen unsurun olumluluğunun olumsuzluğudur. Dolayısıyla düşmanlar, kusurlu olan ötekiler haline getirilmektedir. Düşmana yüklenen yabancılık, dostlarda olan aidiyetin aksi olduğu için bir endişe ve korku yaratmaktadır. Bauman, dost ve

düşman arasında kurulan karşıtlık ilişkisinde varmış gibi görünen simetriyi bir yanılsama olarak değerlendirmektedir. Düşmanı tanımlayan şeyin bizzat dostlar olması durumu, asimetric bir tanım haline gelmektedir. Sınıflama ve tayin etme gücünü elinde bulunduran aslında dostlardır; Bauman'a göre bu durum, hiyerarşik olarak avantajlı konuma yerleştirilen dostların lehine işleyen bir tahakkümün göstergesidir. Söylemi ve anlatıyı denetleme gücü, dostlarda bulunmaktadır. Dostlar, egemen oldukları anlatının biçimlendirilmesi gücünü ellerinde tutarak, düşman olan ötekileri belirleyecek tanımları ortaya koyabilme şansına sahiptir. Diğer yandan yabancı, Bauman'a göre dost-düşman arasındaki danışıklı dövüşe isyan etmektedir. Yabancı'nın düşmandan daha korkutucu olduğunu öne süren Bauman, yabancı'nın dost-düşman gerilimindeki karşılıklı blöfün karşısına büyük bir meydan okumayla çıktığını düşünmektedir. Toplumsal yaşamın kurucu bir ögesine dönüşen dost-düşman düalizmi, yabancı'nın varlığıyla birlikte sarsılmaktadır. Yabancı, ne dost ne de düşman olarak ancak bir tehdit ve korku unsuruna dönüşmektedir (Bauman, 2003b, s. 74-77). İkili düşünmenin karşısında tamamen yeni, bilinmez bir unsur olarak beliren yabancı, kurucu düalizmin güvenli çerçevesi dışında yer almaktadır. Bu nedenle toplumda yabancı, üzerinde anlaşma sağlanmış ayırım ve sınıflandırmalara dâhil olmayan bir öteki olarak tehdit kaynağıdır. Nasıl ele alınacağı ya da nasıl tanınabileceği hakkında fikir sahibi olunmayan yabancı, farklılıkları kuran düşünce sisteminin de dışında yer almaktadır. Ne dost ne de düşmandır. Kişinin yabancıyla karşılaşması ise dostlarla ya da düşmanlarla karşılaşmasından farklıdır. Dostlar, sorumluluğunun bir ucunu oluştururken düşmanlarla karşılaşmasında ise çatışma söz konusudur. Ancak yabancıyla karşılaşma, her zaman için uygunsuz ve istenmeyen bir durumdur. Dolayısıyla en iyisi yabancılarla asla karşılaşmamaktır. Öte yandan yabancı ile karşılaşmanın imkânsızlığı, bireyi karşılaşma durumunda izleyebileceği bir stratejiyi hazır tutmaya itmektedir. Bu da karşılaşma olmayan, karşılaşma gibi görünen ama karşılaşma olmayan karşılaşmalar yani yalandan karşılaşmadır. Yalandan karşılaşma, ötekileştirilmiş yabancıyla ilişkiyi bir özne ile karşılaşmaktan çıkarmaktadır (Bauman, 2003b, s. 86-87).

Bauman'a göre yabancı'nın ötekileştirilmesinde aynı zamanda modern dönemde ortaya çıkan güvenlik kaygıları pay sahibidir. Yabancıyla iletişimin gittikçe azalması bağlamında bir rol oynamaktadır. Yabancıya olan güvensizlik, onunla etkileşime girmekten bireyi uzaklaştırarak iletişimi imkânsızlaştırmaktadır. Yabancı'nın tedirgin edici bilinmezliği, yabancıyla iletişimin azalmasıyla beraber onu daha da "anormal" hale getirmektedir. Diyalog yolunun tıkanmasıyla birlikte, yabancı'nın ötekileştirilmesi, yabancı kategorisine bir düşmanlık oluşturulmasıyla sonuçlanmaktadır. Her an patlamaya hazır bir bombaya dönüşen

yabancı, klişeleştirilerek kurulmuş bir kategori olarak korku, endişe, düşmanlık ve saldırganlık yaratmaktadır (Bauman ve Donskis, 2013, s. 104). Modern anlamda şehirleşmeyle birlikte şehirler anonim kalabalıkların ve yabancıların var olduğu, evrensel ötekiliklerle karşılaşılacak bir yapıya dönüşmüştür. Ancak şehirdeki yabancı, diğerleri için barındırdığı müphemlikle tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Kişi, karşısındaki yabancının hangi eylemde bulunacağını, neye nasıl tepki göstereceğini kestiremediğinden ona yalnızca kuşkuyla bakmaktadır. Dost ya da düşman mı ayırt etmekte zorlanan yabancının, şehirde diğerleriyle birlikte yaşayabilmesi için oluşturulan kurallar bu nedenle diğerlerinin duyduğu endişeyi azaltmaya yönelmiştir. Bu kurallar, ötekileştirilmiş yabancının şehirde bulunabileceği mekânlar ya da çalışabileceği işler olarak toplumsal hayata yansımıştır. Şehirdeki karşılaşmalarında ötekinin etrafından dolandıkları bu uygulamalarla yabancının varlığı şehir için “normalleştirilmeye” çalışılmıştır. Öte yandan küresel anlamda göçlerin arttığı günümüzde bu tür girişimler sayıca çok olan yabancılar karşısında işlevsizleşmektedir. Yabancılar, korku ve endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Yabancılar için mekânda çizilen sınırlar bulanıklaşmaya, sınırların ihlalleri artmaya başlamış, bu durum da beraberinde yabancından daha fazla kaçma arzusunun doğmasıyla sonuçlanmıştır (Bauman, 2005, s. 112-114).

Ölümün Karanlık Yüzü’ndeki öteki olarak “yabancı”.

İsveçli polisiye yazarı Henning Mankell'in (1948-2015) Dedektif Kurt Wallander serisinin ilk kitabı olan “Ölümün Karanlık Yüzü”, 1991 yılında yayınlanmıştır. Avrupa’da siyasi dönüşümler ve savaşların yoğun olduğu dönemde yazılan kitap, sosyolojik açıdan bu değişimlerin de yansıdığı bir eserdir. İsveç’e farklı ülkelerden göçün artmasıyla yaşanan toplumsal tepkilere, yazdığı kurgu üzerinden de yer veren Mankell, romanda “yabancı” olgusunun sunumunu da yapmıştır. Ystad yakınlarında işlenen bir cinayette, kurbanlardan birinin can vermeden söylediği son söz olarak “yabancı” kelimesiyle şekillenen soruşturma sürecinde göçmenler üzerinden yabancının ötekileştirilmesine yer vermiştir.

Roman, cinayet ihbarıyla olay yerine giden dedektif Wallander ve ekibinin, yaşlı çifti evlerinde kanlar içinde bulmasıyla başlamaktadır. Saldırıya uğrayan Johannes Lövgren ölmüştür. Ancak Mari Lövgren, elleri bağlı, boynuna oturmuş bir ilmek olmasına rağmen hâlâ hayattadır. Wallander, çiftin komşularından bilgi almaya çalışır. Ekip arkadaşı Rydberg ise hastaneye kaldırılan Mari Lövgren’in yanındadır; kadın hayatını kaybetmeden hemen önce zorlukla konuşmaya çalışarak bir kelime fısıldar ve ölür. Ardından, karakolda toplanan ekip,

Rydberg'e kadından herhangi bir bilgi alıp alamadığını sorar. Olayların yönünü belirleyecek bilgiyle de böylece karşılaşır.

"Sadece bir sözcüğü anlayabildim. 'Yabancı.'"

"Yabancı?"

"Aynen öyle. Yabancı."

"Kendisini ve kocasını hırpalamış olanların yabancı olduklarını mı söylemek istedi?"

Rydberg başıyla onayladı.

"Emin misin?"

"Emin olmadığım şey için emin olduğumu söyler miyim hiç?"

"Hayır."

"Ee, o halde. Böylece kadının bu dünyaya son mesajının yabancı sözcüğü olduğunu biliyoruz. Bu çığgınlığı kimin yaptığı sorusu üzerine yanıt olarak.

Wallander mantosunu çıkardı ve kendine bir fincan kahve aldı.

"Kahretsin, kadın bunu nasıl fark etmiş olabilir ki?" diye söylendi.

"Ben de burada oturup sen gelene kadar bunu düşündüm," diye yanıtladı Rydberg. "Belki de İsveçli'ye benzemiyorlardı. Başka bir dilde de konuşmuş olabilirler. Ya da başka bir ülkenin aksanıyla konuşuyorlardı. Bir sürü olasılık söz konusu."

"İsveçli olmayan biri neye benzer," diye sordu Wallander. (Mankell, 2000, s. 55-56).

İsveçli kimliği ve bu kimliğin göstergeleri, "biz" kategorisini oluştururken, "öteki" kategorisindeki semboller, bize ait olmayanlardan oluşmaktadır. İsveçli olmayan ötekinin göstergeleri, bize yabancı olan göstergelerdir. İsveççe olmayan bir dil, hangi dil olduğuna bakılmaksızın yabancıların ötekiliğine aittir; İsveçli görünmeyen biri gibi. Kadının "yabancı" kelimesiyle neyi anlatmak istediğine dair karakterler net bir fikir sahibi olamazlar da ötekinin muğlaklığına sahip yabancıların tedirgin edici yönüyle karşılaşmaktadırlar. Bilinmeyen öteki olarak yabancı, kitabın başında, tüm bilinmezliğiyle belirlemektedir. Wallander ve Rydberg'in yabancıyla karşılaşmaları, düşmanla karşılaşmadan farklı olarak tedirginlik yaratmaktadır. İki karakter, katilin yabancı olabileceği ihtimaliyle harekete geçilmesinin gerilimini hissetmektedir. "Bir ya da birkaç yabancıyı aramakla işe başlamaları gerektiğini" (Mankell, 2000, s. 56) huzursuz biçimde ifade eden Wallander, durumu "rahatsız edici" olarak tanımlarken, ellerindeki tek ipucunun yabancı olmasının beraberinde getireceği korkunun ve hareketlenmenin farkına vararak durumu "kötü" olarak ifade etmektedir (Mankell, 2000, s. 56).

“Aklın alıyor mu?” dedi Kurt Wallander bir süre sonra. “Lenarp’ın çifte katillerinin peşinde polisin elindeki tek ipucu; saldırganların büyük olasılıkla yabancı oldukları.”

“Ben daha kötüsünü düşünebiliyorum.”

Kurt Wallander onun ne demek istediğini çok iyi biliyordu (Mankell, 2000, s. 56).

Yabancıyı/ötekiyi düşman olarak değerlendirmek, karara ve kişiliğe bağlıdır. Zira düşmanın kötücül, çirkin ya da kötü eylemlerinin olması, art niyetlerinin varlığından emin olunması şartı yoktur. Öteki, yabancı, farklı ya da başka olması düşman olarak değerlendirilmesi için yeterlidir (Bauman, 2013, s. 151). Yabancı kategorisine romandaki karakterler bağlamında yüklenen anlam, korku, tehlike, belirsizlik ve tedirginlikle doludur. Bauman’ın belirttiği art niyetlerin, hatta yabancının varlığı bile kanıtlanamamış olmasına rağmen yabancının belirmesi, kötü ötekiyle kaçınılan karşılaşmayı gerçekleştirmektedir. Yabancıyla karşılaşmanın gerilimi içindeki dedektifler, bu karşılaşmadan aslında vatandaşları korumaya çalışmaktadır. Bir fabrikayı soyan iki göçmenin bilgisinin medyayla paylaşılmadığını anımsayarak, bu durumun duyulması durumunda olacıklardan korkarlar (Mankell, 2000, s. 56-57). Zira yabancılar, günümüzdeki günah keçileri haline gelmiştir. Bastırılmış olan yabancı korkusu, kendisini mekânların güvenlik önlemlerine yönelik artan uygulamalarda, medyada, yaşam alanlarında artan tedbirlilik hallerinde göstermektedir (Bauman, 2005, s. 134). Bu bağlamda günah keçileri, inşa edilen tehlike varsayımlarında suçlu öteki konumuna yerleştirilmektedir. Kendini koruma stratejisi olarak, bir toplumsal düzen, kendisine yönelik tehlike varsayımlarını/hayallerini inşa etmektedir. Üretilen hayaller, toplumdan topluma ve toplumun kendi amaçlarına göre değişmekte, hedeflenen sosyal düzen doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Bu hayaller, toplumun içinde bulunduğu koşulları yansıtan birer aynı niteliği de taşımaktadır (Bauman, 1999, s. 108-109). Yabancıya yönelmiş hınç da dolayısıyla sosyal ortamın güvenliğine tehdit yaratan bir unsura yönelmektedir. Tanıdık olmamasından kaynaklanan kestirilemezliği, korkunun somutlaşmış biçimi olarak yabancıda görünür olmaktadır (Bauman, 2009, s. 37-38). Wallander karakteri, müphemle karşılaşmaktan doğan endişelerini bertaraf etmeye çalıştıkça Ryedberg tarafından yeniden “yabancı” olanla yüzleştirilmektedir. Ryedberg, düğümün “yabancılığını” anlatmaya çalışmaktadır.

“Böylesini hiç görmemiştim. Oysa gençlik yıllarımda, yelkenle geçirdiğim yazlardan birçok düğüm çeşidi tanırım.”

Kurt Wallander, Ryedberg’i ilgiyle süzdü.

“Bunu nereye vardırmak istiyorsun?”

“Bu özel düğüm İsveçli izcilerden birine ait olamaz, demek istiyorum.”

“Söyler misin, ne demek istiyorsun?”

“Bu düğümün bir yabancının işi olduğunu.” (Mankell, 2000, s. 57-58).

Bir kişiye ya da gruba uğursuzluk, hastalık, talihsizlik, kötülük ya da günahların sembolik olarak yüklenmesi olarak günah keçiliği (Leach ve Fried, 1972, s. 976), romanda karşımıza ötekileştirilmiş yabancı olarak çıkmaktadır. Ryedberg için aşına olunmayan, İsveçli olmayan bir yabancı ile karşılaşma, atılan düğüm üzerinden de gerçekleşmektedir. Yabancının göstergeleri, tedirginlik yaratan bir karşılaşmaya neden olmaktadır. Diğer yandan, Ryedberg ve Wallander, polisin yabancı katillerin peşine düşmesinin, toplumda birçok insanı hedef haline getirebileceği gerçeğinden korkmaktadır. Yalnızca fısıltı halinde çıkan “yabancı” kelimesi üzerinden soruşturma yürütmeyi yeterli olarak görmedikleri, bundan tedirginlik duydukları halde dedektifler katilin yabancı olabileceği gerçeğini göz ardı edememektedir. Ryedberg, “Göz önünde bulundurmanız gereken bir olasılık daha var, bu işi yapanların gerçekten yabancı oldukları.” der. Bunun ardından Wallander durumun böyle olması durumun aslında işine geleceğini düşünür: “Katiller şu göçmen kampında olsalar, bu bana yarar. Kimin, hangi nedenden olursa olsun, sorunsuzca İsveç sınırına girebildiği gerçeği karşısındaki bu umursamaz ve sorumsuz tutum belki de böylece biraz olsun düzelirdi” (Mankell, 2000, s. 59). Bu çerçevede, Wallander yabancı ötekinin günah keçisi olmasının “kolaylığını” düşünmektedir. Günah keçisi ritüeli, insanlığın başlangıcına dek uzanan bir geçmişe sahiptir. Erken dönemdeki uygulamalarda günahın topluluktan çıkarıldığı törenler de yapılmıştır. Uygulamalarda çeşitlilik görülse de ritüelin kendisinde değişmeyen unsur günahın varlıktan varlığa ya da nesneden nesneye aktarılabilir bir şey olduğu düşüncesidir. Böylece günahın ya da yanlışın ortadan kaldırılabilmesine inanılmıştır (Campbell, 2011, s. 24). Birçok kültürde günah keçisine dönüştürülen yabancı, toplumsal sorunların sorumluluğunun yüklenmesiyle tecrit edilerek kurban haline getirilmektedir. Kurban, toplulukları birbirine bağlayan bir kimliğin oluşmasında yardımcı rol üstlenerek biz ve öteki ayrımının inşasında görev almaktadır. Kimlerin topluluğa dâhil edileceği ve kimlerin dışarıda bırakılacağı farkındalığı yaratılarak, refah içinde bir toplum yaratma amacıyla yabancı dışlanmaktadır. Ötekileştirilen yabancı, ulaşılmak istenen ideal toplum için böylece kurban edilmektedir (Kearney, 2012, s. 41). Wallander, bir yandan yabancının günah keçisi haline getirilmesinden içten içe korkmaktadır. İsveç’in göçmen politikalarına da eleştiri olarak getirdiği yorum, katilin yabancı olmasıyla elde edilebilecek iki yönlü bir fayda ve kolaylığı yansıtmaktadır. Bunlardan birincisi, İsveçli olmayan birinin günah keçisi ilan edilerek, toplum içindeki zararlı unsurların

aslında toplum içinde yer almayan öteki olduğunun kanıtlanması olacaktır. İkinci olarak ise, İsveç'in mülteci ve sığınmacılara yönelik politikalarının ülke içinde yarattığı gerilim, "yabancı katil" ile yöneticilerin görmezden gelemeyeceği bir tepki uyandırabilecek kudrete kavuşacaktır.

Wallander soruşturma devam ederken öldürülen çiftin komşularına "yabancı tanıdıkları" olup olmadığını sorduğunda komşuları şaşırır. Wallander, yabancı olarak "İsveçli olmayan biri" olup olmadığını öğrenmek istediğini belirttiğinde komşu yıllar önce öldürülen çiftin bahçesinde kamp yapan birkaç Danimarkalı olduğunu söyler (Mankell, 2000, s. 68). Yerel olan *biz* duygusunun inşasında, bireylerin eşit biçimde emniyette olduğu düşüncesi yatmaktadır. *Farklı* komşuların yokluğu, emniyet hissini pekiştirmektedir. Tek biçimliliğin desteklediği uyumluluk, bir yandan hoşgörüsüzlüğü büyüterek öteki olanlarla, yani farklı olanlarla karşılaşıldığında izlenecek stratejileri de belirlemektedir. Ötekinin farklılıklarının yarattığı korku ve tedirginlik, emniyet hissini verdiği tahmin edilebilirlik yerine müphemlik ve anlaşılmazlık koymaktadır. Böylece öteki, tehdit unsuruna dönüşmektedir (Bauman, 2012a, s. 52). Tehdit unsuru, tehlikeli, katil olan öteki olarak yabancı arayışı, İsveçli olmayan birini bulmaya çalışmakta belirmektedir. *Biz* dışında kalan öteki, yabancı olgusunda görünür hale gelmektedir. Bu nedenle, "yabancı tanıdıkları" olabileceklerinin düşünülmesi, dostlar ve düşmanlar kategorilerine dâhil olmayan tehlikeli öteki fikrini uyandırarak, bilgi amaçlı konuşulan komşuda bir gerilim yaratmaktadır.

Ryedberg ve Wallander, soruşturmanın başlamasıyla birlikte ellerinde yabancı sözcüğü hariç ipucu olmadan ilerlemeye çalışmaktadır. Yabancı, soruşturmanın merkezine oturarak dedektifleri yalnızca kendi etrafında dönmeye zorlayacak kadar güç kazanmıştır. İkili, Lövgren ailesine bunu yapan bir yabancının aileyle nasıl ilgisi olabileceği üzerine düşünmektedir.

"Lövgren'lerin yurtdışından tanıdıkları var mıydı?"

"Bunu bu sabah sordum. Bir olasılıkla birkaç Danimarkalı tanıdıkları varmış."

"Bak gördün mü işte?"

"Kamp kurmuş birkaç Danimarkalı bu işi yapmış olamazlar ya."

"Neden olmasın? Her neyse, bunu araştırmamız gerek. Ayrıca soru sorabileceğimiz, komşularından başka kişiler de var. Dün seni doğru anladıysam, Lövgren'lerin geniş bir çevresi olduğunu söylemiştin."

Kurt Wallander, Ryedberg'in haklı olduğunu kabul etti. Gerçekten de polisin bir ya da birkaç yabancı uyruklu kişiyi aradığını gizlemeyi gerektirecek teknik nedenler vardı.

“İsveç’te yasadışı işlere karışmış yabancılar hakkında neler biliyoruz?” diye sordu. “Bu konuda istatistikler var mı?” (Mankell, 2000, s. 73-74).

Bauman’a göre yabancıyla yaşanan ilişkiler, anlık dikkatsizlikler nedeniyle çizilen sınırlarından bazen taşmaktadır. Bu nedenle toplumda bireyler daima yabancıya karşı uyanık olmalı, tehdidin varlığı sürekli olarak hatırlatılarak sınırların aşılması engellenmelidir (Bauman, 2003b, s. 92). Bu bağlamda, İsveçli (biz) olmayan ile her karşılaşma, akılda tutulması gereken bir bilgidir. Ötekiyle karşılaşmak, yabancı olarak ötekinin tehdidine karşı daima uyanık olmaktır. Resmi bilgilerin varlığı bu nedenle devlet kademelerinde, resmi olarak kurulmuş hazırlıklar olarak değerlendirilebilir. Yabancıların varlığına dair resmi bilgilerin varlığına dair istatistiki bilgi ihtiyacı, yabancıyla karşılaşma öncesindeki hazırlıklardır. Öte yandan yabancıya dair bilgi stoku, ötekinin üzerinden atamayacağı ve diğerleriyle her karşılaşmasında kendine yönelik önceden edinilmiş, fazlasına ihtiyaç duyulmayacak bilgiyi de oluşturmaktadır. Nesneleştirilen yabancının bilgisi, diğerleri için ötekileştirilmiş yabancının kendini ifadesinin de imkânsızlaştığını yansıtmaktadır. Özne olmaktan çıkarılan yabancı, yabancılığının damgalayan işaretlerinden ibarettir. Dışlanmış öteki olarak yabancı, dışsal göstergeleri üzerinden daima üzerine biçilen damga ile yaşamaya mahkûm bırakılmaktadır. Yabancının fiziksel olarak da tanımlandığı göstergeler, onu sadece toplumun kurallarına henüz uyum sağlamamış biri olmaktan çıkararak tamamen uyumsuz hale getirmektedir. Bu nedenle, lekenin ortadan kalkması ancak göstergelerin yeniden yorumlanmasıyla mümkündür. Yabancıdaki leke göstergesi, tamamen reddedilmediği sürece yabancılığın toplumsal olarak görünmez olması ihtimali bulunmamaktadır. Ancak modern toplumlarda bu tür damgaların nötralize edilmesi kolay olmadığı gibi, modern toplumların üzerinde ötekileştirmeye yönelik daimi bir baskı da mevcuttur (Bauman, 2003b, s. 93-94). Dolayısıyla İsveçli olmaması, Danimarkalı bir tanıdığı doğrudan yabancı öteki kategorisine sokmaktadır. Peşine düşülen yabancı kategorisini kuran, İsveçli olmayan olmaktır.

Takiben, karakolda Wallander ve dedektif Martinson’un karşılaştığı bir bölümde, öteki olarak yabancının “İsveçli olmayanlara” denk tutulması üzerine bir konuşma geçmektedir.

“Ben de seni aramıştım,” dedi Martinson. “İlginç sayılabilecek malzeme topladım biraz. Bunu yapanlar Finliler bile olabilir.”

“Hiçbir şey bilmediğimiz zaman bu tür şeyleri Finliler’in yaptığını söylüyoruz hep,” diye karşılık verdi Kurt Wallander” (Mankell, 2000, s. 87).

Modern dönemle birlikte günah keçisi yaratmak için seçenekler çoğalmıştır; artık yanlış giden şeyler nedeniyle suçlanabilecek çok fazla öteki imkânı mevcuttur. Campbell,

insanlardan var olan suçlama güdüsünün, insanın ayrılmaz bir parçası olduğunu öne sürmektedir. Engellenemez biçimde suçlayacak bir insanı/nesneyi arama güdüsü, önüne geçilemez olsa da farkına varılarak mücadele edilebilmektedir. Bu bağlamda, özellikle kriz ya da felaket durumlarında ortaya çıkan günah keçisi arama/suçlama güdüsüne dikkat çekmektedir. Böyle durumlarda bireyin yoğun duygusal tepkiler vermesi riski mevcuttur (Campbell, 2011, s. 11-15). Hiçbir şey bilinmeyen durumlar müphemliğin tedirginliğini içermektedir. Wallander'ın suçlama güdüsüyle ötekileştirilmiş olan Finlilere yönelttikleri suçlayıcı tavırlara gönderme yapması bu çerçevede yorumlanabilir.

Roman ilerlerken, Wallander televizyonda soruşturmayla ilgili haberler verilirken “polisin yabancı uyruklu şehir sakinleri üzerinde durduğunu”, “polisin olayda yabancılar üzerinde durduğunu” duyar (Mankell, 2000, s. 102). Saklamaya çalıştıkları, belirsiz “yabancı” fısıltısı, karakolun dışına taşmıştır. Aynı günün devamında Wallander'a bilinmeyen bir kişiden telefon gelir. Telefon eden kişi, kendisini “on bin intikamcından biri” olarak tanımlayarak, polisi yabancı saldırganları gizlemekle suçlar. Talebi ise, ilerleyen üç gün içinde katili yakalamalarıdır. İsteklerinin yapılmaması durumunda ise “ortalığın ısınacağını” söyler (Mankell, 2000, s. 106). Bu durum, Bauman'daki yabancı düşmanlığının, yabancının ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturduğu tavırla benzerlik göstermektedir. Bauman'a göre yabancıların muğlaklığı onların tehlikeli olarak algılanmasıyla ilgilidir. Neye, nasıl tepki vereceği belirsiz yabancıların davranışlarının ve niyetlerinin anlamı, diğerlerine göre bir bilinmezdir. Yabancı karşısında düşülen bu acziyet karşısında birey kendisini yabancı tarafından onuru ve gururu ayaklar altına alınmış gibi görmektedir. Yabancının kestirilemezliği, sükûnete ve bireyin dengesine bir saldırı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle yabancının varlığı, bireyde inkâr ediliyormuş hissini uyandırmaktadır. Bireyin huzura kavuşması için gereken ise, yabancının gitmesi, ortadan kalkmasıdır (Bauman, 2012b, s. 25).

Toplumda kültürel anlamda çatışmaların ortaya çıkması, çatışmanın kurumsal biçimde gerçekleştirilebileceği bir alan olmadığı durumlarda şiddet eylemleri halini almaktadır. Bu tür düzenlenmemiş çatışmalar, dostların ve düşmanların belirlenmesi, iyi ve kötünün inşası gibi süreçler olma özelliği sergileyerek, muğlak olan kimliklerin belirginleştirilmesi hareketlerine dönüşmektedir. Bireylerin kendi kimliklerini tehdit olarak değerlendirdikleri durumlar karşısında korumaya da yönelen bu eylemler bir yandan farklılaştırılmış bir toplumun nedeni, bir yandan da sonucu olmaktadır (Eckert, 2006, s. 25). Katilin yabancı olduğunun duyulmasıyla, yabancı düşmanlığı tetiklenmiştir. Öteki olarak yabancının tehlikesi, “biz”i koruma amacıyla olan hareketleri uyandırmıştır. Wallander'a gelen kimliği belirsiz telefon,

“biz”in intikamını almaktan bahsetmektedir. Bu intikamda, “bize” dâhil edilen emniyet güçleri temsilen Wallander da yer almaktadır; dolayısıyla intikamcı, üç günlük sürede *bizin* güvenlikte olduğu duygusunu vermesi için, resmi makamlardan görevlerini yerine getirmesini beklemektedir. Zira modern devlet, yurttaşların güvenliğinden sorumludur. Modernitenin temizlik anlayışı, “öteki”yi ortadan kaldırmaktır. Tehlike taşıdığı düşünülen öteki, tehlikeli bir madde gibi ele alınmaktadır; tehlikenin denetlenmesi, diğerleriyle temasının kontrol edilmesi, önlenmesi, hareket özgürlüğünün kısıtlanması gibi girişimlerde bulunmaktadır. Böylece, tehlikeli olarak tanımlanan unsur toplumdan uzaklaştırılmaktadır (Bauman, 2000, s. 205). Yabancı ötekinin ayrıştırılarak huzuru bozma ihtimalinin ortadan kaldırılması, saldırgan/katil öteki olan yabancının ifşa edilerek diğerlerinin gündelik yaşamlarının normal akışına dönebilmesi, intikamcının amacıdır.

Wallander, kendisine gelen telefonun ardından tehdidin nereye yönelebileceğini düşünerek civardaki mülteci kamplarına dair resmi bilgilere başvurursa da elinde hedefe dair somut bir bilgi olmadığı için bocalar. Tehdit, her yere yönelebileme ihtimali taşımaktadır. Bu nedenle meslektaş Ryedberg’e ortaya çıkan gerilimi yatıştırmaya yönelik hamle yapma fikrini açıklar: Wallander, basın toplantısında yabancılara dair tüm söylentileri yalanlamayı düşündüğünü ifade eder. Ancak Ryedberg, kadının söylediği “yabancı” sözcüğünü ve Arjantin düğümünü yeniden hatırlatarak yabancılara söylentileri yalanlamanın gerçeği yansıtmadığını belirtir (Mankell, 2000, s. 111).

Toplumda yaşanan mekândaki emniyetsizlik hissi, bireylerin kişisel güvenliklerinden duydukları endişeye dayanmaktadır. Bu nedenle endişe, korkuyu, müphemliği ve tehdit unsuruna dönüşmüş yabancıyı/ötekiyi daha da ön plana çıkarmaktadır. Mekânsal ayrışmayı besleyen öteki korkusu, kapatma, iletişimi sınırlama gibi uygulamalara duyulan ihtiyacı da artırmaktadır (Bauman, 2012a, s. 124). Wallander, basın toplantısında cinayete dair yabancılarla ilgili yayılan söylentilerin asılsızlığını ifade ederek, toplumdaki güvensizlik duygusunu azaltmayı amaçlamaktadır. Öte yandan Ryedberg, öteki yabancıya yönelmiş şüphelerinde ısrar etmektedir. Yabancıyı sembolize eden düğüm ve kurban kadının son sözleri, Ryedberg için yabancıya yüklenen tehlikeli damgasını pekiştirmiştir. Bu nedenle Wallander’ın güvensizliği azaltma amacıyla söylemeyi planladıkları, Ryedberg için güvensizliği geçiştirmekten başka bir şey değildir. Wallander’ı aceleci olmakla eleştiren Ryedberg, yine de uyarmaktadır.

“Önümüzdeki günlerde bulgularımız katil zanlılarının yine yabancı uyruklu olduğunu gösterebilir. Ayrıca bu zaten gerçekle de bağdaşır.”

“Bu bir bulgu değil,” dedi Kurt Wallander. “Bu zihni bulanmış ve ölmek üzere olan yaşlı bir kadının ne anlama geldiği anlaşılamayan son sözleri” (Mankell, 2000, s. 112).

Wallander, yabancı katil düşüncesini güçlendirmemeye çalışmaktadır; vatandaşlar üzerinde yaratılacak gerilimin önünü kesmeye ve hedef göstermemeye uğraşmaktadır. Bauman’a göre, yabancının dost ya da düşman kategorilerine dâhil olmayan üçüncü bir kategori olması, onu canavarlaştırmaktadır. Doğrudan karşıtlığı temsil eden yabancı, yalnızca yıkıcı bir unsur olarak fiziksel ya da zihinsel olarak sürgün edilmesi, sesinin kesilmesi gereken bir ötekidir (Bauman, 2003b, s. 81-82). Bu nedenle Wallander, katilin yabancı olduğunun yayılması durumunda yabancının/canavarın ortadan kaldırılmasına yönelik girişimleri öngörmektedir.

Ölen kadının kardeşinin Johannes Lövgren hakkında bilinmeyenleri anlatmasıyla yeni bir ipucu yakalanır. Yabancının peşinden gitmeye devam eden ekip, yeni bilgilerle aynı zamanda *yabancı olmayan* Lövgren’in hayatını araştırmaya da odaklanır. Tekinsizlik ve müphemlik, *yabancı olmayanda* da belirir. Lövgren’in gizli bir hayatı, metresi, yüksek miktarda parası olduğu ortaya çıkar. Bu sırada, göçmen kampındaki Lübnanlı bir göçmenin kafasına “çürük turplarla dolu bir torba” fırlatılır (Mankell, 2000, s. 127). Yayılan söylenti, tüm yabancılara yönelik nefreti tetiklemiştir. Çünkü yabancı öteki, günah keçisi haline getirilmiş ve homojenleştirilmiş bir kategoridir. Yabancı katil söylentisi, yabancı olan tüm ötekileri hedef haline getirmektedir. Hedef alınan göçmenin nereli olduğu değil, aslında İsveçli olmaması, yabancı öteki olması saldırıya uğraması için yeterli sebep haline gelmiştir. Wallander bu olayı duymasının ardından tüm gazetelere ve televizyon kanallarına yabancı uyruklular hakkında çıkan söylentilerin yalan olduğuna dair bilgilendirme yapılmasını ister. Akşam saatlerinde ise aracıyla gezinirken kendisini göçmen kampının yakınlarında bulur. Kampın toplama kampını andırdığını düşünürken, barakalarda patlama olur ve yangın çıkar (Mankell, 2000, s. 129-130).

Mekânsal ayrıştırma ve yalıtma uygulamaları ile toplumsal olarak alt kesimlerde bulunduğu düşünülen bireyler, diğerlerinden uzak tutulmakta ve ayrılmaktadır. Ayrıştırma, güvenliği sağlamada önemli bir güç haline getirilerek sunulmaktadır (Bauman, 2013, s. 82-83). Mekânsal sınırlama, toplum içinde kontrol edilmek istenilen nüfusla mücadele etmekte başvurulan ilk yöntem olmuştur. İstenmeyen ötekiyi kontrol altına alan mekânsal ayrışma, ötekileştirilen bireylerin toplumdaki varlığının zamanla önemsizleştirilmesini de beraberinde getirmektedir (Bauman, 2012a, s. 109-110). Romandaki kamp, nüfustaki istenmeyen

unsurları, dışarının güvenliğini sağlayabilmek amacıyla kapatan mekânlardır. İstenmeyen yabancılar, romanda yer aldığı haliyle bu kamplarında tutulan ötekilerdir.

Göçmen kampına yapılan kundaklamanın ardından göçmen bürosundan bir yetkili, Wallander'ı arayarak polisi görevini yapmamakla, göçmenlerin güvenliğini sağlayamamakla suçlar. Ancak Wallander “Ya da fazlasıyla göçmen akını var. Nerede kaldıklarından da haberdar değilsiniz” der (Mankell, 2000, s. 143). Wallander, bir yandan yabancı nefretini artırmamaya çalışsa da İsveç'in göçmen politikalarını eleştiren bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan Wallander karakteri, soruşturma sürecinde ayrı yaşadıkları kızı Linda'yı, bir yabancı ile uzaktan da olsa gördüğünde, yabancı ile karşılaşmanın beklenmedik ve önlemez gerilimiyle başka bir yönden yüzleşmektedir. Yabancı, kendine çizilen sınırların dışına çıkmış, yalıtılmış ve görünmez kalması gerekirken gündelik yaşamın içine diğerleri gibi karışmıştır.

Kömür karası bir adamla birlikteydi. Bir otomattan bilet almaya çalışıyordu. Afrikalı ondan neredeyse yarım metre uzundu. Uzun kıvrıkcık saçları vardı ve eflatun bir tulum giymişti.

Wallander, birini takip etmeye çıkmış gibi aceleyle geri çekilerek direklerden birinin arkasına gizlendi.

Afrikalı bir şeyler söyledi, Linda güldü.

Kızını gülerken gördüğünden bu yana yıllar geçtiğini düşündü.

Gördüğü şey onu çelişkiye düşürdü. Ona ulaşamayacağını hissetti. Kızı onun için kaybedilmişti, şu anda çok yakınında duruyor da olsa (Mankell, 2000, s. 174-175).

İrkçilik Bauman'a göre yaygın biçimde gruplar arası öfke ve önyargı olarak hatalı biçimde değerlendirilmektedir. Bauman, ırkçılığın bundan daha geniş bir çerçeveyi kapsadığını düşünmektedir. İrkçilik, kalıtsal, biyolojik ve kültür harici niteliklere göndermede bulunarak bu önyargılardan ayrılmaktadır (Bauman, 1997, s. 90). Bauman, Avrupa'da, Kuzey Amerika'da yabancıların ahlaki olarak düşük konumda bulunan korkutucu bir varlık olarak ötekileştirildiğini belirtmekte ve yabancı kategorisi ile bireylerin duyduğu her tür endişenin simgesel olarak yansıtıldığı bir alan yaratıldığını öne sürmektedir. Yabancıların mekânsal olarak uzakta olması mantıklı bir durum olarak kabul edildiğinden kaygı yaratmazken, sokakta yabancıların varlığı mantık-dışı olarak değerlendirilerek endişe kaynağına dönüşmektedir. Tehdidin yakında bulunması, toplumda bireyleri yabancıya karşı daha tetikte olmaya, kapatmaya ya da zor yoluyla bastırmaya itmektedir (Sennett, 2009, s. 117). Mantıksız olanın kaosu, mantıklı olanın güvenliğine erişebilmek için düzenleme ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Wallander'ın yabancı ötekiyle karşılaştığı bir soruşturma sırasında kızını siyahi

bir erkekle birlikte görmesi, yabancının uzaklığının, kendisine verilen sınırlarının aşıldığı bir ana dönüşmektedir. Kendi kızının fiziksel (ve duygusal) olarak yakınında olan yabancı, zihinsel ve mekânsal sınırlarının dışında varlığını göstermektedir. Tehditkâr yabancı yerine, kızını güldürebilen bir yabancı. Bu nedenle, Wallander, kendisine göre uzak olan yabancının, mantık-dışı biçimde kızıyla yakın olabildiğini gördüğünde, kendisiyle kızı arasında da aşılabilir bir mesafenin kurulduğunu düşünmektedir. Takiben, eski eşiyle buluşmasında da konu, kızının erkek arkadaşına gelir. Wallander, kızının erkek arkadaşı Herman'ın İsveç'te tıp okuyan bir Kenyalı olduğunu, cana yakın, yardımsever, esprili olduğunu, kızıyla birlikte Lund'da yaşamaya başladıklarını öğrenince duyduklarına inanamaz. Kızı, Herman ile yaşamak için okulunu da bırakmıştır (Mankell, 2000, s. 179).

Yabancı, toplumdan radikal biçimde uzaklaştırılamıyorsa kültürel bir ayrıştırma hattı yaratmak bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Yabancının toplumsal yaşamda etkileşimleri kısıtlanabilmekte ya da etkileşimleri, yabancıyı uzaklaştıracak ritüellere bağlanabilmektedir. Yasaklar, kültürel tecritler ya da temasların azaltılması bunlara örnektir. Bauman, bu uygulamalarla yabancının öteki olarak kodlandığını belirtmektedir. Yabancının kültürel biçimde dışlanmasıyla ona yüklenen roller, toplumsal hayatta bir öteki olarak dâhil olabileceği yerler ve konumlar belirlenmektedir (Bauman, 2003b, s. 91). Wallander için Herman'ın tıp okuması, onun kendisine çizilen rollerin dışına çıkmasıdır. Yabancı olan öteki, istenmeyen, aşağı görülen konumuyla toplum içinde diğerlerinin yapacağı işlere dâhil olmamalıdır. Kızının hayatına dair kararlarda, görünmez kalması gereken toplum içinde aktif bir rol oynayarak etkili olabilen yabancı öteki olarak Herman, Wallander'a göre yabancının sınırlarını aşmaktadır. Yabancılaştırılan öteki, kişisel biriciklikten yoksun, klişeleştirme yoluyla homojen biçimde ele alınmış hale gelerek yalnızca yabancı/öteki formuna hapsedilmektedir (Bauman, 2012a, s. 110-111). Ancak Herman, bu formun dışına çıkmaktadır. Dışlanan, görünmez kılınan, kapatılan öteki olarak yabancı konumu yerine tıp okuyan, diğerleri gibi hayata katılan ve İsveçli bir kızın hayatını şekillendirebilme gücü olan biridir artık Herman. Wallander'ın karısının Herman'ı "cana yakın, yardımsever ve esprili" olarak tanımlaması da yabancının tedirgin edici, korkutucu, tehlikeli öteki konumunun dışındaki kavramlarla ifade edilmesi olduğundan, Wallander için akıl-almazdır. Yabancı öteki olarak Herman, kendi görünmezliğinin ve damgalarının dışında hareket edebilme kabiliyetine sahip olmuştur. Bauman'a göre yabancıyla karşılaşma bu nedenle güvenlik kaygıları ve etik güdülerin amaçlarıyla da ilgilidir. Bu iki unsur birbirine karşıttır: Güvenliğin geleceği ve etik niyetler çatışma halinde bulunmaktadır. Değişmesi zor bir yapı olan bu ayrımlar aslında

güvenlik kaygılarındaki ayırma/dışlama güdüleriyle etik güdülerdeki kapsama/birleştirme eğiliminin karşıtlığıdır. Bauman, bu karşıtlığı bölücülük ve cemaat arasındaki fark olarak ifade etmektedir. Güvenlik kaygısının çıkarları doğrultusunda riskleri tespit etmeye ve yok etmeye odaklı biçimde hareket ederek izlediği ayrıştırma politikası, önleyici müdahaleleri yaratmaktadır. Önleyici müdahalelerin hedefindeki unsura karşı ise vicdani sorumluluklar göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla, insani özellikleri dışarıda bırakılarak yeni bir kategoriye dâhil edilerek ötekileştirilen, nesneleştirilen hedefler yalnızca önleyici müdahalelerin hedefi olarak toplumda var olmaya devam etmektedir (Bauman, 2013, s. 77). Bu bağlamda, Wallander'ın Herman ile dolaylı olarak karşılaşması, insani özelliklerinden yalıtılmış yabancı ötekinin, insani özellikleriyle Wallander'ın hayatına temas etmesiyle bir kaos yaratmaktadır.

Yabancıнын medyada duyulmasıyla birlikte tansiyon artmakta, ikinci bir tehdit telefonu alan Wallander kendisini sıkışmış hissetmektedir. Öte yandan soruşturmada Lövgren'in geçmişini üzerinden yol alınarak, metresinden bir çocuk sahibi olduğu bilgisine ulaşan ekip, kadına ulaşmaya çalışmaktadır. O sırada Somalili bir göçmen, av tüfeğiyle kafasından vurularak öldürülür. Cinayet haberiyle aynı zamanda Somalili göçmeni vuran katilin bir gazeteyi arayarak "Johannes Lövgren'in intikamını aldığını", bir sonraki hareketlerinde ise Maria Lövgren'in intikamının alınacağını söylediğini öğrenirler (Mankell, 2000, s. 201).

Toplumdaki ortak çıkarlar, kamusal güçten beklentileri şekillendirmektedir. Kamusal güçten bu bağlamda beklenen en faydalı iki şey ise insan haklarına uygun biçimde bireylerin kendi hayatlarını yaşamasına izin vermek ve bireylerin sahip oldukları güvenliği korumak, suçluları kapatmak, kötü, yabancı, tehlikeli olanları toplumdan uzak tutarak geri kalanların güvenli ve özgür biçimde yaşamasını sağlamaktır (Bauman, 2005, s. 65-66). Yabancı katil söylentisinin yayılmasıyla toplumun ortak beklentisi olan yabancıнын uzaklaştırılması talebi ateşlenmektedir; güvenlik güçlerinin temsilcisi olan Wallander ve Rydberg karakterleri, bir yandan kendi etik kaygılarıyla yüzleşirken bir yandan da yabancı tehdidini hissetmektedir.

Öte yandan Somalili göçmeni vuran, Wallander'a tehdit telefonları açan iki kişiden biri, bir Romanyalı'dır. Diğeri ise, erken emekliye ayrılan İsveçli bir polis memurudur. Wallander, savcıyla yaptığı bir görüşmede ırkçı eğilimleri olan iki suç ortağından birinin Romanyalı olmasının sorumluluğunun bir kısmının da göçmen bürosunda ve iktidarda olduğunu ifade eder (Mankell, 2000, s. 270).

Lövgrenler'in soruşturması devam ederken, Johannes Lövgren'in Erik Magnusson adında bir oğlu olduğu öğrenilir. Magnusson'la yapılan görüşmeden işlerine yarayacak bir bilgiye ulaşamamaları bile, Magnusson'un yüksek miktarda bahis borcu olduğunu ve bunu

cinayetin ertesinde kapattığını öğrenirler. Ekip aylarca hiçbir sonuca varamaz. Ocak ayında işlenen cinayetin ardından, Temmuz ayının ilk haftalarında Wallander bir işini halletmek için bankaya gittiğinde aklına bir fikir gelir. Johannes Lövgren'in bankadan para çektiği gün ona parayı teslim eden bankacı kadına ulaşarak ondan bilgi almaya çalışır. Lövgren parasını aldığı sırada, arkasında "İngilizce olmayan" bir yabancı dil konuşan iki kişinin olduğunu öğrenir. Wallander, konuşma sırasında Lövgren'in yere düşürdüğü makbuzu gizlice iki kişinin aldığını düşünmeye başlar.

"Olayın devamını düşünün," diye devam etti. "Johannes Lövgren kapıya yöneldi, dışarı çıktı.

Kapı çarptı. Sonra ne oldu?"

Kız hızlı ve kesin yanıtladı.

"Kapı asla çarpmaz."

"Yeni bir müşteri?"

"İki müşteri."

"Onları tanıyor muydunuz?"

"Hayır."

Sonraki soru belirleyiciydi.

"Yabancı uyruklu olduklarından mı?"

Kız hayretle baktı ona. "Evet. Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Şu ana kadar bilmiyordum. Biraz daha düşünün" (Mankell, 2000, s. 322-323)

Yabancıнын varlığı, düzenleme gayretiyle biçimlendirilmiş modern toplumlara karşı bir saldırı olarak değerlendirilmektedir. Yabancıнын uygunsuzluğu, modern tarih boyunca yabancıнын inşasında sürekli olarak kullanılmıştır. Düzeltmesi mümkün olmayan bir bozukluk gibi ele alınan yabancı, uygunsuzluğa yakalanmıştır. Yabancı, modernliğin başına beladır (Bauman, 2003b, s. 84). Yabancıнын varlığının toplumsal/bilişsel yakınlık arasındaki koordinasyonu kopardığında ortaya çıkan durum ise yabancıyı görünür hale getirmektedir. Yabancıнын, toplumda yabancı olarak kalıcılığının göstergesi olan bu durumda dâhi yabancı, komşu olmamaya devam etmektedir. Varlıklarını görmezden gelmenin imkânsızlaşmasına karşılık, yabancıyla gerçekleşen tesadüfî karşılaşmalar, sınıflandırma yapmaya ya da haklarında kararlar vermeye yetecek kadar uzun süreli de olmamaktadır (Bauman, 2011, s. 186). Johannes Lövgren'in çıkışı sırasında kapının çarpması, ancak kapıyı çarpanın Lövgren olmaması, yabancıya dair bir göstergedir. Öteki karşısında diğerlerinin güvenli alanlarında, yabancıнын varlığı beklenmedik ve şiddet içeren bir biçimde belirmektedir. Kapının çarpması,

tedirginlik yaratan bir durumdur. Yabancıların varlığını görüşme sırasında fark eden kadın, bunu çarpan kapı üzerinden kurulan biz ve öteki ayrımı bağlamında anımsayabilmiştir. Varlığını görünmez kılmakla yükümlü olan öteki olarak yabancı, kapıyı çarparak belirginleşmiştir. Böylece, görüşme sırasında yüzeye çıkartılan bu bilgiyle anımsanabilmiştir.

Bauman, yabancıların “ne komşu ne de yaratık”, ama aynı zamanda ikisi olarak da toplum içinde değerlendirildiğini, bu nedenle kafa karıştıran ve rahatsız eden şeyler olarak görüldüğünü düşünmektedir. Bu durumu, fiziksel olarak toplumda diğerleriyle yakın olsalar da aslında yabancıların toplumsal olarak uzak olmasıyla bağlantılı görmektedir. Bir yanda fiziksel olarak erişilebilir “yaratıklar” olmaları, öte yandan da toplumsal menzilin dışında yer alan komşular oldukları gerçeği vardır. Yabancıya yönelik endişe ve korkunun oluşumunda bu belirsizlik ve karışıklık yattığından Bauman, yabancıyla kurulan ilişkinin her zaman uyumsuzluk biçiminde gerçekleştiğini öne sürmektedir (Bauman, 2011, s. 188). Bu bağlamda, ötekileştirme, diğerlerinin gündelik yaşam faaliyetleri içindeki sıradan bir olay (romanda kapıyı açma/kapama biçiminde) üzerinden kurulan farkla, yabancı ötekileştirilmektedir.

Bankadan, Lövgren'in ardından işlem yaptıran iki kişiye ait makbuza ulaşılmaya çalışılır. Makbuzda isim okunmadığı gibi hiçbir adres de yer almamaktadır. Ellerinde yalnızca iki yabancı bilgisi vardır. Aradan birkaç hafta geçtikten sonra bankacı kadın, iki yabancının yeniden bankada olduğu bilgisini acilen Wallander'a iletir. Bankanın kamera kayıtlarından iki yabancıya dair görüntülere ulaşılır. İki yabancının konuşmasını anımsaması için banka çalışanı kadına dinletilen farklı diller sonucu yabancıların Çekçe ya da Bulgarca konuşuyor olabilecekleri sonucuna ulaşılır. Bunun ardından civardaki tüm Doğu Avrupalılara odaklanılacağı talimatı verilir (Mankell, 2000, s. 322). Ekip birkaç gününü “yabancıları” tespit etmeye ayırır. Bir sonuç alınamayınca Wallander, göçmen kampı müdürü ile görüşür. Aranılan iki isim de iltica başvurusu yapmıştır. Biri, Çek Andreas Haas'tır. Diğerinin ise Lothar Kratzcyk adında bir Çek olduğunu, “etnik azınlık olduğunu ve kendisini tehlikede hissettiğini öne sürerek” iltica başvurusu yaptığı bilgisini edinir. Wallander, bu bilgiye şaşırır. İsveç'te kalabilmek için sığınmacıların çingene olduklarını iddia ettiklerini öğrenir (Mankell, 2000, s. 337). Wallander, İsveç'in sığınmacılara yönelik politikalarını yeniden eleştirmektedir. Göçmen kampı müdürü de izlenen politikanın açıklarından kaynaklanan suistimallerin farkındadır ancak bu duruma omuz silmektedir.

Şüphelilerin kaldıkları kampa giden Wallander, ikilinin kamptan ayrıldığını öğrenir. Kaçak yabancıları birkaç gün sonra yakalarlar; Lövgrenler'in katili iki yabancıdır. Wallander'ın inkâr etmeye çalıştıkça karşısına Ryedberg tarafından sürülen gerekçelerle

dikkati çekilmeye çalışılan “yabancı katil”, gerçektir. Romanın finalinde, Wallander ve Ryedberg olayların değerlendirmesini yapmaktadır. Wallander, Ryedberg’e baştan itibaren yabancıların peşine düşmeleri gerektiğinden emin olup olmadığını sorar, Ryedberg emin olmasa da buna inandığını söyler. Finalde, Wallander’ın “Çok hata yaptım” (Mankell, 2000, s. 350) sözleri vardır. Wallander, yabancı katilin peşine düşmekten duyduğu çekinceyi romanın sonunda yeniden dile getirmektedir. Yabancı nefretini artırmamak için çabalayan ve soruşturma sürecinde düşüncelerini önyargılara teslim etmemeye çalışan bir karakter olarak Wallander, soruşturmadaki bu tutumunun hata olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Gerçekten iki yabancı katilin cinayeti işlemiş olması, Wallander için görmekten korktuğu bir sonuçtur.

Sonuç

Çalışmada, yabancı olgusunun sunumuna dair Bauman’ın görüşleri çerçevesinde Henning Mankell’in *Ölümün Karanlık Yüzü* adlı romanının bir okuması gerçekleştirilmiştir. Biz ve öteki ayrımları bağlamında öteki olarak yabancı sunumuna dair bir okuma amaçlayan çalışmada, romanda yabancı olgusuyla farklı karşılaşmaların yarattığı durumlar çerçevesinde ötekiliğin inşa edildiği görülmüştür.

Roman, göçmenler üzerinden yabancı ötekinin inşasına dair sosyolojik bir okuma imkânı sunmaktadır. Bauman’ın yabancı kategorisinin inşasına dair düşüncelerindeki yabancının bilinmezliği, tehditkârlığı romanda karşımıza çıkmaktadır. Bilinmeyen katilin peşine, fısıldanan yabancı kelimesiyle düşülen romanda, yabancı kategorisiyle bağlantılı kavramlar öne çıkmaktadır. Tedirgin edici, ürkütücü, istenmeye n, kapatılan öteki olarak yabancılar, göçmenler örneği üzerinden sunulurken öte yandan toplumda yabancıya yönelik oluşan tepkiler de görülebilmektedir. Hakkında hiçbir şey bilinmeyen yabancı, dost ya da düşman olmayarak yarattığı gerilimle toplumda karşılaşılmaktan kaçınılan ötekidir. Romanda, peşine düşülen katiller de hakkında daha fazla bilgi sahibi olunmayan yabancıdır. Dolayısıyla, yabancının istenmeyen öteki olarak ilan edilmesinin toplumdaki güvenlik kaygılarıyla bağlantısıyla da romanda karşılaşmak mümkündür. Yabancı olarak ötekilerin, toplumdan uzaklaştırılması, kapatılması talebi romanda tesadüfi olarak seçilen göçmenlere yönelik saldırılarda görülmektedir. İstenmeyen ötekileri toplumdan izole etme görevinin ise modern devletin güvenlik güçlerinde olması, beklentileri yabancı düşmanlığını artırmaktan kaçınan dedektif Wallander’a yüklemektedir. Yabancı düşmanlığına kapılmaktan kaçan Wallander ise kendisiyle teması doğrultusunda bu düşmanlığın yer yer belirmesiyle karşılaşmaktadır. Wallander’ın yabancı bir katile olan mesafesi, yabancı bir erkeğin kızının erkek arkadaşı

olmasıyla çatışmaktadır. Kendi içinde yaşadığı çatışma, aynı zamanda Ryedberg ile roman boyunca karşılaşılan çatışmalarına da benzemektedir.

Muğlaklıkla, bilinmezlikle ve son sayfalarına kadar belirsizlikle örülü bir roman olarak *Ölümün Karanlık Yüzü*, yabancıyla karşılaşan ve Bauman'daki yabancının belirsizliğini sonuna dek taşıyan bir roman olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (1997). *Modernite ve holocaust*. (S. Sertabiboğlu, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1989).
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar*. (Ü. Öktem, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Bauman, Z. (2000). *Ölümlülük, ölümsüzlük ve diğer hayat stratejileri*. (N. Demirdöven, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1992).
- Bauman, Z. (2003a). *City of fears, city of hopes*. London: Goldsmiths College.
- Bauman, Z. (2003b). *Modernlik ve müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991).
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş toplum* (1. baskı). (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).
- Bauman, Z. (2009). *Does ethics have a chance in a world of consumers?* Massachusetts: Harvard University Press.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik* (2. baskı). (A. Türker, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1993).
- Bauman, Z. (2012a). *Küreselleşme: Toplumsal sonuçları* (4. baskı). (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Bauman, Z. (2012b). *This is not a diary*. New York: Polity Press.
- Bauman, Z. (2013). *Modernite, kapitalizm, sosyalizm: Küresel çağda sosyal eşitsizlik* (1. baskı). (F. D. Ergun, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2011).
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).
- Bauman, Z. ve Donskis, L. (2013). *Moral blindness: The loss of sensitivity in liquid modernity*. New York: Polity Press.
- Beckley, A. L., Kardell, J. ve Sarnecki, J. (2015). Immigration and crime in Sweden. *The routledge handbook on crime and international migration* içinde (s. 41-54). Oxfordshire: Routledge.
- Beilharz, P. (2000). *Zygmunt Bauman: Dialectic of modernity*. California: Sage Publications.

- Campbell, C. (2011). *Scapegoat: A history of blaming other people*. London: Duckworth Overlook.
- Deegan, M. J. (2008). *Self, war&society: George Herbert Mead's macrosociology*. Livingstone: Transaction Publishers.
- d'Haenens, L. ve Joris, W. (2020). Representational strategies on migration from a multi-stakeholder perspective: A research agenda. *The Sage Handbook of Media and Migration* içinde (s. 437-450). California: Sage.
- Eckert, R. (2006). Culture or conflict? Migration, culture conflict and terrorism. *Migration, Culture Conflict, Crime and Terrorism* içinde (s. 21-26). Chesterfield: Ashgate.
- Fay, B. (2005). *Çağdaş sosyal bilimler felsefesi: Çokkültürlü bir yaklaşım* (2. baskı). (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1996).
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve şeyler: İnsan bilimlerinin bir arkeolojisi* (3. baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1966).
- Foucault, M. (2011). *Büyük kapatılma* (3. baskı). (I. Ergüden ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1978).
- Foucault, M. (2014). *Sonsuza giden dil* (2. baskı). (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1988).
- Helle, H. J. (2009). Introduction to the translation. *Sociology: Inquiries into the construction of social forms* içinde (s. 1-18). Vienna: Brill.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, tanrılar ve canavarlar: Ötekiliği yorumlamak*. (B. Özkul, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1978).
- Kinnon, N. J. ve Heise, D. R. (2010). *Self, identity, and social institutions*. London: Palgrave Macmillan. (Orijinal çalışma basım tarihi 2002).
- Leach, M. ve Fried, J. (Ed.). (1972). *Funk&Wagnall's standard dictionary of folklore, mythology, and legend*. New York: Funk&Wagnall's Publishing Company.
- Mankell, H. (2000). *Ölümün karanlık yüzü*. (E. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991).
- Noteboom, B. (2012). *Beyond humanism: The flourishing of life, self and other*. London: Palgrave Macmillan.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel dünya*. (M. Pekdemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2010).

- Sennett, R. (2009). *Yeni kapitalizmin kültürü*. (A. Onacak, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).
- Sennett, R. (2012). *Beraber*. (İ. Özküraplı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2012).
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür* (2. baskı). (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1917).
- Smith, D. (1999). *Zygmunt Bauman: Prophet of postmodernity*. New York: Polity Press.
- Taylor, C. (2011). *Modernliğin sıkıntıları* (2. baskı). (U. Canbilen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991).
- Wallace, C. ve Stola, D. (2001). Introduction: Patterns of migration in central Europe. *Patterns of migration in central Europe* içinde (s. 3-44). Palgrave.
- Wieland-Burston, J. (2020). *Archetypal and cultural perspectives on the foreigner*. Oxfordshire: Routledge.